

ส่วนที่ 2

สถานการณ์ทางสังคม
ของพื้นที่ระดับภาค :
กรณีพื้นที่ภาคตะวันออก

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้จัดทำโครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการในปีงบประมาณ 2552 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะบูรณาการงานด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมให้สามารถเข้าถึงประชาชนในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความเชื่อมโยงประสาน ทั้งเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น อันนำไปสู่บูรณาภาพแห่งการพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ดังนั้น เพื่อให้โครงการดังกล่าวเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด ทางสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ร่วมกับทางคณะวิทยากรได้จัดทำเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการฯ ขึ้น เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การกำหนดแนวทางและกลไกในการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่ภาคตะวันออก

การนำเสนอรายงานสถานการณ์ทางสังคมระดับพื้นที่ภาคตะวันออก มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และใช้เป็นข้อมูลป้อนเข้า (Input) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้นำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการหารือ วางแผน และกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการทำงาน ตลอดจนขยายมิติของงานด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมในระดับภาคให้พร้อมรับกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

การนำเสนอรายงานสถานการณ์ทางสังคมเป็นผลการศึกษาจากเอกสารที่มีการรวบรวมและนำเสนอข้อมูลของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งความมุ่งหมายของคณะวิทยากรในการนำเสนอรายงานสถานการณ์ทางสังคมคือต้องการชี้ให้เห็นถึงมิติด้านการพัฒนาสังคมที่มีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ที่เกี่ยวข้องเนื้อหาทั้งเชิงประเด็นและกลุ่มเป้าหมาย โดยเนื้อหาของรายงานเป็นเพียงข้อเท็จจริงส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคตะวันออก เพื่อใช้เป็นเนื้อหาประกอบการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “การบูรณาการกลไกการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม” ภายใต้บริบทพื้นที่ภาคตะวันออก โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. ลักษณะเชิงพื้นที่ภาคตะวันออก

ภาคตะวันออก เป็นภูมิภาคย่อยทางตะวันออกของประเทศไทยมีพื้นที่ขนาดเล็กกว่าภาคอื่นๆ เดิมทีภาคนี้เรียกรวมเป็นภาคกลางแต่เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศซึ่งต่างไปจากภาคกลาง คือผลิตผลและภูมิอากาศคล้ายคลึงกับภาคใต้นับเป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นแหล่งอุตสาหกรรมผลไม้ และอัญมณีของประเทศ ภาคตะวันออกมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงสลับกับภูเขาสูงเตี้ยๆ มีชายฝั่งทะเลที่เรียบยาวและโค้งเว้า มีเทือกเขาจันทบุรีอยู่ทางด้านชายฝั่งทะเลตะวันออกทอดตัว ไปทางด้านทิศตะวันตก จรดกับเทือกเขาบรรทัด ซึ่งเป็นเทือกเขาที่เป็นเส้นแบ่งเขตอาณาจักรของประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา และมีแม่น้ำสายสำคัญอยู่หลายสาย ที่ไหลลงสู่อ่าวไทย ได้แก่ แม่น้ำระยอง แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำประแสร์ และแม่น้ำตราด ทางคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แบ่งภาคตะวันออกประกอบด้วย 9 จังหวัด ดังนี้

จังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางกายภาพ มีสภาพพื้นที่โดยทั่วไป ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก เป็นป่าไม้ ภูเขา และที่ราบสูงเป็นส่วนใหญ่ ทิศใต้เป็นชายฝั่งทะเลมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งเป็นอ่าวแหลมและหาดทราย จันทบุรีจึงเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งในดินและในน้ำ เคยเป็นแหล่งอัญมณีหลากหลายชนิดที่มีราคามาก

แม้ปัจจุบัน อัญมณีต่างๆ จะลดน้อยลงแต่ยังคงเป็นศูนย์กลางสำคัญของธุรกิจด้านอัญมณี เป็นแหล่งรวมช่างฝีมือในการเจียระไนอัญมณีและทำเครื่องประดับมีค่าต่างๆ นอกจากนี้สภาพดินฟ้าอากาศและผืนดินยังเอื้ออำนวยแก่การปลูกพืชผลการเกษตร โดยเฉพาะผลไม้ที่ขึ้นชื่อของจังหวัด ได้แก่ เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย และผลิตผล พริกไทย

ส่วนบริเวณชายฝั่งทำการประมงและผลิตภัณท์มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่งเขตพื้นที่ทางภาคตะวันออกของไทย นับได้ว่าเป็นภูมิภาคที่ได้เปรียบทางการท่องเที่ยวมากกว่าภาคอื่นๆ เนื่องจากในเขตพื้นที่เหล่านี้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และปัจจัยการท่องเที่ยวต่างๆ มากมาย ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก

หาดทรายขาว ทะเลสวย และเกาะแก่งที่มีชื่อหลายแห่งพร้อมทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มากมาย เช่น โบราณสถาน ปูนียสถาน และวัดวาอารามต่างๆ นอกจากนั้น ยังเป็นเขตภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งอาหารทะเลและสวนผลไม้ที่น่าสนใจที่ขึ้นชื่อของเมืองไทย

ดังนั้น จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของภาคตะวันออกไทย**จังหวัดชลบุรี** เป็นพื้นที่ตั้งอยู่ติดทะเลและมีชายฝั่งทอดยาวถึง 160 กิโลเมตร ส่งผลให้มีอากาศเย็นสบายตลอดปี ฤดูร้อนไม่ร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศไม่ถึงกับแห้งแล้งมากนัก เพราะยังมีฝนตกอย่างชุ่มฉ่ำภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ตอนในของจังหวัด ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและที่ราบลอนลูกคลื่นสลับกันไป มักจะมีฝนตกชุกกว่าชายฝั่งทะเล ความได้เปรียบทางทำเลที่ตั้ง ณ ชายฝั่งทะเลซึ่งมีคลื่นลมไม่แรงจัดตลอดปี ทำให้ชลบุรีกลายเป็นเมืองท่าสำคัญมาแต่ครั้งโบราณกาล ส่งผลให้ปัจจุบันชลบุรีได้รับการวางแผนให้เป็นเมืองหลักทางด้านอุตสาหกรรมและการค้าขายของภาคตะวันออก มีท่าเรือแหลมฉบัง เป็นท่าเรือพาณิชย์สำคัญของประเทศไทย เป็นรองก็แต่ท่าเรือกรุงเทพฯ เท่านั้น

นอกจากนี้ ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมมากมาย อาทิ โรงกลั่นน้ำมัน โรงงานประกอบรถยนต์ โรงงานน้ำตาลทราย โรงงานมันสำปะหลังอัดเส้นและอัดเม็ด และโรงงานผลิตชิ้นส่วนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุที่ชลบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมหลากหลาย ทั้งด้านธรรมชาติและสรรพชีวิต วัดวาอารามเก่าแก่ วิถีชีวิตชุมชนน่าสัมผัส งานหัตถกรรมอันประณีต รวมถึงยังมีสถานบันเทิงทันสมัย ควบคู่ไปกับกิจกรรมผจญภัยหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการขี่ม้า ดำน้ำ เล่นเรือใบ ขึ้นเครื่องร่อน ฯลฯ ซึ่งต่างก็ช่วยส่งเสริมให้เมืองชลมีความน่าดึงดูดในทุกมิติ

จังหวัดตราด มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ประเทศกัมพูชา มีทิวเขาบรรทัดเป็นแนวกันเขตแดนทิศตะวันตก และมีอาณาบริเวณทั้งที่เป็นแผ่นดินและพื้นน้ำ ประกอบด้วย เทือกเขาสูงอุดมด้วย

ป่าเบญจพรรณและป่าดิบทาง ส่วนบริเวณหมู่เกาะต่างๆ ทางด้านใต้ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชันเดียวกัน ตอนเหนือเป็นที่ราบบริเวณภูเขา ตอนกลางเป็นที่ราบลุ่มน้ำที่อุดมสมบูรณ์แล้วลาดลงเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล สภาพภูมิประเทศที่ปรากฏจึงแบ่งเป็น 4 ลักษณะ

1. บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเหมาะสำหรับทำนาข้าวและปลูกผลไม้
2. ที่ราบบริเวณภูเขา บริเวณนี้ มีพื้นที่กว้างขวางมาก เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำสวนผลไม้ อย่างพารา และ สับปะรด
3. ที่สูงบริเวณภูเขา บริเวณที่เป็นเกาะต่างๆ ซึ่งส่วนมาก มีสภาพเป็นพื้นที่ป่าไม้
4. ที่ราบต่ำชายฝั่งทะเล บริเวณ พื้นที่แห่งนี้เป็นป่าชายเลน อย่างหนาแน่น และ ยังเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์น้ำ บางชนิดด้วย

จังหวัดระยอง ตั้งอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทยมีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 100 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 3,552 ตารางกิโลเมตร เป็นแหล่งอาหารทะเลและผลไม้มานานานชนิด เป็นเมืองอุตสาหกรรม และเป็นที่ตั้งของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งเป็นเมืองท่องเที่ยวชายทะเลที่สำคัญ

จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกและเป็นจังหวัดเดียวในประเทศไทยที่มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานครที่ไม่ได้เป็นจังหวัดปริมณฑลสามารถแบ่งสภาพการพัฒนาตามกายภาพของพื้นที่ ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

พื้นที่ส่วนที่ 1 เป็นพื้นที่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ของจังหวัด ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดชลบุรี มีสภาพเป็นที่ลุ่ม ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา บางพระ กัง บ้านโพธิ์ และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว ด้านทิศตะวันตกได้รับการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร และโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก พื้นที่ส่วนนี้มีแนวโน้มจะกลายเป็นย่านอุตสาหกรรม ชุมชนเมือง การบริการ และที่อยู่อาศัย และอยู่ใกล้สนามบินสุวรรณภูมิ จะเป็นตัวเร่งขยายความเจริญเติบโตของบ้านเมืองฉะเชิงเทรา

พื้นที่ส่วนที่ 2 เป็นพื้นที่ฝั่งแม่น้ำบางปะกง (พื้นที่ตอนกลางของจังหวัด) อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา บางส่วนของอำเภอบางคล้า อำเภอคลองเขื่อน อำเภอบ้านโพธิ์ฉะเชิงเทรา อำเภอบางน้ำเปรี้ยวฉะเชิงเทรา อำเภอพนมสารคาม อำเภอราชสาส์น อำเภอแปลงยาว อำเภอสนามชัยเขต (บางส่วน) ส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรม ปลูกข้าว ผลไม้ เลี้ยงสัตว์ และพืชไร่ ขณะนี้มีเขื่อนทดน้ำบางปะกงในท้องที่อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา ซึ่งได้สร้างเสร็จในต้นปี 2543 ความจุต้นทุน 30 ล้านลูกบาศก์เมตร สำหรับอำเภอแปลงยาวจะเป็นเขตพื้นที่อุตสาหกรรม

พื้นที่ส่วนที่ 3 เป็นที่ราบสลับภูเขา มีป่าไม้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และแหล่งต้นน้ำ ลำธาร ในปัจจุบันป่าสงวนแห่งชาติ แควระบม-สียัด เนื้อที่ 746,625 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.3 ก่อสร้างพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำคลองสียัด ความจุ 325 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งแล้วเสร็จต้นปี 2543 เป็นแหล่งน้ำต้นทุนในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การบริการ และกิจการประปาของชุมชน

จังหวัดปราจีนบุรี เป็นจังหวัดแห่งมรดกโลก ซึ่งมีอุทยานแห่งชาติที่เป็นมรดกโลกถึง 2 แห่งและเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกของประเทศไทย จังหวัดปราจีนบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอบ้านสร้าง อำเภอประจันตคาม อำเภอศรีมโหสถ อำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอกบินทร์บุรี และอำเภอนาดี

จังหวัดสระแก้ว สภาพทั่วไปพื้นที่จังหวัดสระแก้วโดยรวม เป็นพื้นที่ราบถึงที่ราบสูงและมีภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีระดับความสูงจากน้ำทะเล 74 เมตร กล่าวคือ ด้านเหนือมีทิวเขาบรรทัดซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำบางปะกง มีลักษณะเป็นป่าเขาที่บดได้แก่ บริเวณอุทยานแห่งชาติปางสีดา เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ด้านใต้ มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา มีสภาพเป็นป่าโปร่ง และที่สำคัญยังเป็นจังหวัดชายแดนด้านตะวันออกตอนบนของประเทศจึงเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศในการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนอีกจังหวัด ด้วยความที่เป็นจังหวัดค้าขายชายแดนที่สำคัญจึงทำให้เกิดทำเลที่ตั้งเอื้อประโยชน์ทางด้านดังนี้ มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับกรุงเทพมหานคร จังหวัดใกล้เคียงในภาคกลางและจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออกเชื่อมโยงไทย-กัมพูชา ตลอดจนเส้นทางเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่ทางหลวงหมายเลข 33 และ 306 เชื่อมสระแก้ว-ปราจีนบุรี-นครนายก-

รังสิต-กรุงเทพฯ ทางหลวงหมายเลข 33 และ 304 เชื่อมสระแก้ว-กบินทร์บุรี-ฉะเชิงเทรา-มโนบุรี-กรุงเทพฯ ทางหลวงหมายเลข 33 และ 319 เชื่อม สระแก้ว-กบินทร์บุรี-พนมสารคาม-สัตหีบ ทางหลวงหมายเลข 33 และ 317 เชื่อม สระแก้ว-จันทบุรี-ระยอง ทางหลวงหมายเลข 33 และ 304 เชื่อมสระแก้ว-กบินทร์บุรี-ปักธงชัย-นครราชสีมา ทางหลวงหมายเลข 33 และ 348 เชื่อม สระแก้ว-อรัญประเทศ-ละหานทราย-บุรีรัมย์ และทางหลวงหมายเลข 33 เชื่อม สระแก้ว-อรัญประเทศ-คลองลึก เชื่อมเส้นทางหมายเลข 5 ของกัมพูชา เข้าสู่พระตะบองและพนมเปญ และเชื่อมทางหลวงหมายเลข 6 ของกัมพูชาไปยังศรีโสภณและเสียมราฐ⁷ เข้าสู่นครวัดนครธม มีสนามบินของกองทัพอากาศ 206 วัฒนานคร ที่มีศักยภาพ สามารถพัฒนาเป็นสนามบินพาณิชย์ เพื่อใช้เป็นเส้นทางบินติดต่อภายในประเทศ สุนครวัด นครธมและกรุงพนมเปญ

จังหวัดนครนายก สภาพโดยทั่วไปเป็นที่ราบ ทางตอนเหนือและตะวันออกเป็นภูเขาสูงชันในเขตอำเภอบ้านนา อำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี ส่วนหนึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ซึ่งเป็นเขตรอยต่อกับอีก 3 จังหวัด ได้แก่ สระบุรี นครราชสีมา และปราจีนบุรี ซึ่งมีเทือกเขาติดต่อกับเทือกเขาตองพญาเย็น มียอดเขาสูงที่สุดของจังหวัดคือ ยอดเขาเขี้ยวมีความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,351 เมตร ส่วนทางตอนกลางและตอนใต้เป็นที่ราบอันกว้างใหญ่ เป็นส่วนหนึ่งของที่ราบสามเหลี่ยมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่เรียกว่า “ที่ราบกรุงเทพฯ” ลักษณะดินเป็นดินปนทรายและดินเหนียวเหมาะแก่การ ทำนา ทำสวนผลไม้ และการอยู่อาศัย

จังหวัดสมุทรปราการ หรือเรียกโดยทั่วไปว่า “เมืองปากน้ำ” เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล ที่สำคัญในอดีต ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยอยู่ตอนปลายสุดของแม่น้ำเจ้าพระยาและเหนืออ่าวไทย มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

7 เสียมราฐ หรือ เสียมราบ หรือเสียมเรียบ (คำอ่านภาษาเขมรคือ? เสียมราฐ (Siem Reap)) เป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศกัมพูชา ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ กรุงเทพมหานคร
- ทิศใต้ ติดต่อกับ อ่าวไทย
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ กรุงเทพมหานคร

เนื่องจากจังหวัดสมุทรปราการเป็นจังหวัดมีอาณาเขตติดกับกรุงเทพฯ ทำให้เป็นเมืองที่รองรับการขยายตัวและการเจริญเติบโตของกรุงเทพฯ ในการถ่ายเทประชากร การคมนาคม และเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่สำคัญ อีกทั้งในฐานะที่เป็นจังหวัดหน้าด่านทางทะเลจึงเป็นพื้นที่หลักในการรับส่งสินค้าทางเรือก่อนกระจายไปในเขตเมืองและเขตอื่นๆ

2. การพัฒนาและบริบทการเปลี่ยนแปลง

การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาของภาคตะวันออก ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

2.1 ต้นเศรษฐกิจ

ภาคตะวันออกมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศ โดยมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคและอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจตลอดจนรายได้ครัวเรือนสูงเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ ดังรายละเอียด

- **ผลิตภัณฑ์ภาคต่อหัว (GRP per capita)** สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระบุว่า ปี 2550 ทุกภาคมีผลิตภัณฑ์ภาคต่อหัวเพิ่มขึ้นจากปี 2549 โดยภาคตะวันออก เพิ่มขึ้น 30,801 บาท กรุงเทพฯ และปริมณฑลเพิ่มขึ้น 17,711 บาท ภาคตะวันตกเพิ่มขึ้น 5,711 บาท ภาคตะวันออกมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคสูงเป็นอันดับแรกของประเทศ ซึ่งภาคตะวันออก มีค่าเฉลี่ยผลิตภัณฑ์ภาคต่อหัว สูงสุดที่ระดับ 324,609 บาทต่อปี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีค่าต่ำสุดที่ 40,144 บาทต่อปี

ตารางที่ 1 ผลผลิตภาคต่อหัวและอัตราเพิ่มในปี 2549-2550

ภาค	GRP per capita (บาท/ปี)		อัตราเพิ่ม	
	2549	2550	2549	2550
ตะวันออกเฉียงเหนือ	36,062	40,144	12.1	11.3
เหนือ	57,914	63,088	11.9	8.9
ใต้	90,724	93,821	12.8	3.4
ตะวันออก	293,808	324,609	14.0	10.5
ตะวันตก	91,003	96,714	10.2	6.3
กลาง	186,780	203,245	10.8	8.8
กทม. และปริมณฑล	296,676	314,387	6.0	6.0
เฉลี่ยทั่วประเทศ	119,579	128,606	9.7	7.5

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หมายเหตุ: ภาคกลาง ประกอบด้วย จังหวัด สระบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท อ่างทอง สิงห์บุรี พระนครศรีอยุธยา

ภาคตะวันตก ประกอบด้วย จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สุพรรณบุรี สมุทรสงคราม

กทม. และปริมณฑล ประกอบด้วย จังหวัดกรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร ปทุมธานี นครปฐม นนทบุรี

• **อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ** สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระบุว่าปี 2550 ภาคตะวันออกมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น ร้อยละ 5.6 ซึ่งในปี 2549 มีอัตราการขยายตัวเพียง 4.8 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.8

ตารางที่ 2 อัตราการขยายตัวและโครงสร้างการผลิตรายภาค (ร้อยละ)

ภาค	อัตราขยายตัว		โครงสร้าง	
	2549	2550	2549	2550
ตะวันออกเฉียงเหนือ	8.1	5.9	9.9	10.0
เหนือ	5.4	4.9	8.2	8.2
ใต้	4.8	1.8	8.9	8.6
ตะวันออก	4.8	5.6	16.0	16.1
ตะวันตก	3.7	4.0	3.9	3.8
กลาง	6.8	7.0	8.9	9.1
กทม. และปริมณฑล	4.7	4.8	44.2	44.2
เฉลี่ยทั้งประเทศ	5.2	4.9	100.0	100.0

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศ ปี 2550 ชะลอลงจากร้อยละ 5.2 เหลือ ร้อยละ 4.9 และมีการชะลอลงอย่างต่อเนื่อง โดยทั้งปี 2551 เศรษฐกิจขยายตัวเพียงร้อยละ 2.6 เนื่องจากการส่งออกลดลงทั้งสินค้าและบริการ ประกอบกับการลงทุนลดลง

• **ผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP)** สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระบุว่าปี 2550 จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงสุด 10 อันดับอยู่ในภาคตะวันออก 4 จังหวัดได้แก่ จังหวัดระยองซึ่งมีค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวสูงสุด 1,035,536 บาท/คน/ปี จังหวัดสมุทรปราการเป็นลำดับที่ 3 มีค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัว 483,509 บาท/คน/ปี จังหวัดชลบุรีเป็นลำดับที่ 5 มีค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัว 388,174 บาท/คน/ปี และจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นลำดับที่ 7 มีค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัว 301,798 บาท/คน/ปี ค่าความแตกต่างระหว่างจังหวัดระยองซึ่งเป็นค่าสูงสุด 1,035,536 บาท/คน/ปี กับจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นค่าต่ำสุดที่ 29,174 บาท/คน/ปี มีความแตกต่างกันถึง 35.5 เท่า

ตารางที่ 3 ผลผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) ปี 2550

10 อันดับแรกสูงสุด		ต่ำสุด	
1. ระยอง	1,035,536	1. ศรีสะเกษ	29,174
2. สมุทรสาคร	564,488	2. หนองบัวลำภู	29,224
3. สมุทรปราการ	483,509	3. นครพนม	30,305
4. พระนครศรีอยุธยา	443,879	4. อำนาจเจริญ	30,970
5. ชลบุรี	388,174	5. บุรีรัมย์	31,444
6. กรุงเทพมหานคร	324,039	6. สุรินทร์	31,759
7. ฉะเชิงเทรา	301,798	7. ยโสธร	32,038
8. ปทุมธานี	239,448	8. มหาสารคาม	33,426
9. สระบุรี	222,427	9. สกลนคร	33,784
10. ภูเก็ต	214,099	10. หนองคาย	33,941

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2.2 ต้นสังคม

การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกไปอย่างชัดเจน วิถีชีวิตของสังคมอุตสาหกรรมและสังคมเมืองได้เข้ามาแทนที่สังคมเกษตรกรรมและสังคมชนบทอย่างรวดเร็ว การอพยพย้ายถิ่นของประชากรในภาคตะวันออกนี้ แต่เดิมเป็นการย้ายเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ในแถบจังหวัดที่อยู่ทางตะวันออกของภาคกลางไปอยู่ชลบุรีเท่านั้น

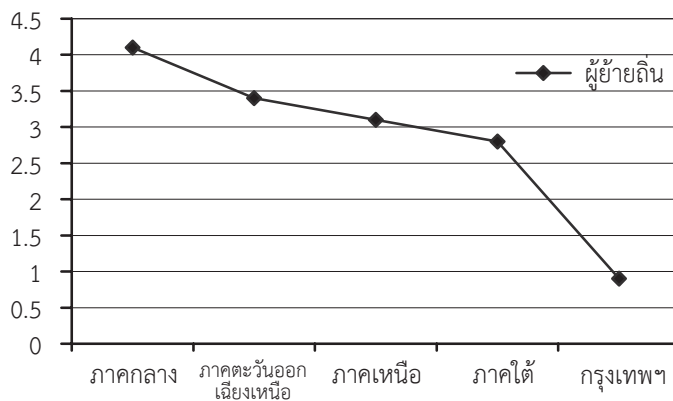
ต่อมาอัตราการอพยพย้ายถิ่นภายในภูมิภาคสูงขึ้นและมีรูปแบบเปลี่ยนไป คือ แทนที่จะอพยพย้ายถิ่นไปอยู่ชลบุรีเช่นเดิมกลับย้ายต่อไปยัง จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราดเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากจังหวัดทั้งสามนี้ยังมีพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกพืชผลต่างๆ และมีการขุดพลอยในแหล่งใหม่เพิ่มขึ้น

ปัจจุบันพื้นที่ในเขตระหว่างสัตหีบไปยังระยองซึ่งเป็นเขตการขยายแหล่งอุตสาหกรรมหนัก โดยอาศัยก๊าซธรรมชาติ ที่ส่งมาตามท่อในทะเลเป็นเชื้อเพลิง

ทำให้ที่ดินในบริเวณนี้มีราคาสูงขึ้นจนต้องระงับการซื้อขายที่ดินในบริเวณดังกล่าว การอพยพย้ายถิ่นของประชากรอาจจะมีมากยิ่งขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ รวมทั้งการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยว ที่เพิ่มขึ้นตามบริเวณชายฝั่งที่มีทิวทัศน์สวยงาม ได้ดึงดูดให้ประชากรอพยพเข้าไปหางานทำตรมแหล่งบริการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งส่งผลทำให้เด็กและเยาวชนมีปัจจัยเสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ ผู้สูงอายุต้องอยู่อาศัยตามลำพัง ครอบครัวขาดความอบอุ่น อันส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์และความสุข

• **การย้ายถิ่น** สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ทำการสำรวจการย้ายถิ่น ของประชากร ปี 2550 พบว่า ผู้ย้ายถิ่นมีจำนวน 2.1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 3.2 ของประชากรทั้งประเทศ กรุงเทพฯ และภาคตะวันออกมีสัดส่วนของผู้ย้ายถิ่น น้อยที่สุด คือ ร้อยละ 0.9 ส่วนใหญ่เกิดเกิดจากการอพยพย้ายถิ่นจากภูมิภาคอื่น เข้ามาอาศัยในภาคตะวันออกซึ่งมีอยู่สม่ำเสมอ

แผนภูมิที่ 1 ร้อยละของผู้ย้ายถิ่นแต่ละภาค จำแนกตามภาคที่อยู่ปัจจุบัน

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : ผู้ย้ายถิ่น หมายถึง ผู้ที่ย้ายสถานที่อยู่อาศัย จากหมู่บ้านหนึ่งหรือเขตเทศบาลหนึ่ง หรือจากต่างประเทศซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยครั้งสุดท้ายมายังอีกหมู่บ้านหนึ่งหรือเขตเทศบาลหนึ่ง

• **อัตราการหย่าร้าง** กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย รายงาน จำนวนและร้อยละของการจดทะเบียนสมรสและการหย่า ปี 2548–2549 พบว่า การจดทะเบียนสมรสของกรุงเทพฯ และตะวันออกเพิ่มขึ้น จากเดิมร้อยละ 13.2 เป็นร้อยละ 13.3 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 0.1 ปี 2549 ภาคกลางและภาคตะวันออก มีจำนวนการจดทะเบียนสมรส 47,340 คู่ และมีการหย่าร้าง 15,582 คู่

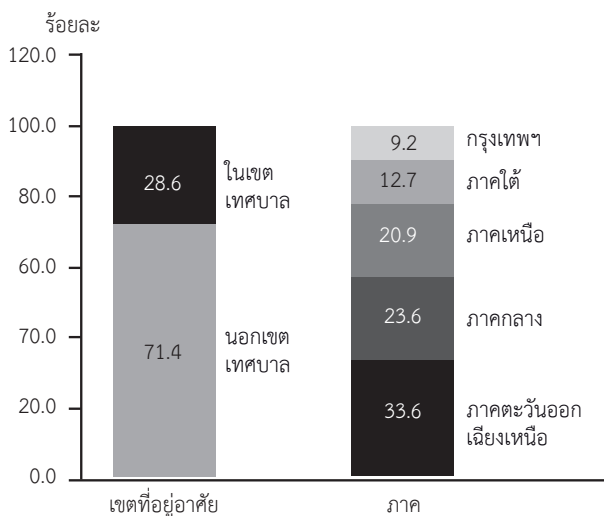
ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของการจดทะเบียนสมรสและการหย่า จำแนกตามภาค ปี 2548–2549

ภาค	สมรส				หย่า			
	2548		2549		2548		2549	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทั่วราชอาณาจักร	345,234	100.0	356,187	100.0	90,688	100.0	97,563	100.0
กรุงเทพฯ และตะวันออก	45,420	13.2	47,340	13.3	15,158	16.7	15,582	16.0
กลาง	92,715	26.8	97,510	27.4	27,203	30.0	29,766	30.5
เหนือ	58,641	17.0	58,731	16.5	18,118	20.0	18,694	19.2
ตะวันออก/ เหนือ	105,324	30.5	108,291	30.4	21,654	23.9	24,469	25.0
ใต้	43,134	12.5	44,309	12.4	8,555	9.4	9,052	9.3

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ผู้สูงอายุ สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ทำการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย ปี 2550 พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.7 ในขณะที่ดัชนีผู้สูงอายุก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จนเกือบจะเป็นครึ่งหนึ่งของประชากรวัยเด็กในปี 2550 นอกจากนี้ยังพบว่าอัตราส่วนเกือบทุนผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลงเหลือ 6.3 ในปี 2550 ยังพบอีกว่า ผู้สูงอายุไทยที่อาศัยอยู่คนเดียวตามลำพังในครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 7.7 ในปี 2550 กรุงเทพฯ และภาคตะวันออกมีจำนวนผู้สูงอายุอาศัยอยู่น้อยที่สุดของประเทศคิดเป็นร้อยละ 9.2

แผนภูมิที่ 2 การกระจายตัวของประชากรผู้สูงอายุ ตามเขตที่อยู่อาศัย และภาค ปี พ.ศ.2550

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

เด็กกำพร้า เด็กเรื้อรัง เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ จากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านของกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ปี 2546–2550 พบว่าจำนวนเด็กกำพร้า เด็กเรื้อรัง เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ปี 2546–550 ในภาพรวมมีแนวโน้มลดลงในทุกภาค แต่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีจำนวนเด็กกำพร้า เด็กเรื้อรัง เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์น้อยกว่าทุกภาค มีจำนวน 2,501 คน

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนผู้ด้อยโอกาสในสังคม

ภาค	2546	2548	2550
กลางและตะวันออก	6,431	6,263	2,501
ตะวันออก/เหนือ	36,389	36,940	12,262
เหนือ	28,877	27,103	9,455
ใต้	7,795	9,097	3,632

ที่มา : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

เด็กและเยาวชน โครงการติดตามสภาวการณ์เด็กและเยาวชนภาคตะวันออก ได้รายงานถึงสถานการณ์เด็กและเยาวชนภาคตะวันออก ปี 2550-2551 ว่า สถานการณ์ทางสังคมนั้นยังคงน่าเป็นห่วงในเรื่องการใช้เวลาอยู่กับสื่อมากเกินไป และขาดความอบอุ่นในครอบครัว

ตารางที่ 6 สถานการณ์ด้านสังคมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนภาคตะวันออก

สถานการณ์ด้านสังคมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนภาคตะวันออก	
สถานการณ์ที่แย่ลง	- การเล่นเกมอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ใช้จ่ายเงินเพิ่มมากขึ้น - มีเวลาอยู่กับพ่อแม่ น้อยลง ไปเที่ยวกับพ่อแม่ พี่น้องลดลง เวลาที่พบปะ พูดคุยกับผู้ปกครอง ญาติ น้อยลง - อยู่ก่อนแต่งหรือมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเรียน - กระแสบริโภคนิยมในเรื่องเครื่องมือสื่อสาร - มีพฤติกรรมใช้ความรุนแรงตัดสินปัญหา
สถานการณ์ที่ดีขึ้น	- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชน ร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมไปด้วยกัน - ท้องถิ่นต่างๆ เปิดพื้นที่สร้างสรรค์ให้กับเด็กเพิ่มมากขึ้น - มีการริเริ่มโครงการบ้านหลังเรียน เพื่อแก้ปัญหาเด็กเมืองที่ขาดกิจกรรมดีๆ - เด็กและเยาวชนมีแนวโน้มการดื่มสุรา และสูบบุหรี่ลดลง - ความสำเร็จจากการสกัดกั้นการฉ้อฉลในเด็กและเยาวชน โดยการลดขนมกรุบกรอบ และน้ำอัดลม

ที่มา : โครงการติดตามสภาวการณ์เด็กและเยาวชน

สถานการณ์ด้านสังคมระดับประเทศเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ควรเฝ้าระวังเป็นพิเศษ 5 สถานการณ์ ได้แก่

1. ปัญหาแม่วัยรุ่น การที่มีเด็กอายุต่ำกว่า 19 ปี มาทำคลอดสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2548-2551 ซึ่งปี 2551 ประเมินการว่ามีถึง 77,092 คน จากปี 2550 ที่มี 68,385 คน

2. เด็กอาจเริ่มไม่พอใส่ โดยปี 2551 มีเด็กถูกส่งเข้าสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนปี 2551 จำนวน 42,102 คน มากกว่าปี 2550 ประมาณ 2,000 คน คดีอันดับต้นๆ คือ ลักทรัพย์ ยาเสพติดและการทำร้ายต่อชีวิตและร่างกาย

3. เด็กใช้ชีวิตกับสื่อมากขึ้น ประมาณ 6-7 ชั่วโมงต่อวัน ที่หมดไปกับสื่อต่างๆ ทั้งโทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ตและโทรทัศน์

4. เด็กไทยมีแววเครียดสูง มองสังคม และการเมืองติดลบ

5. เด็กไทยไม่ชอบไปโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น และมีนิสัยการเรียนรู้ที่นำเป็นห่วง

• **ความมั่นคงของมนุษย์** สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ประเมินสถานการณ์ความมั่นคงของมนุษย์ประเทศไทย ปี 2550 ภายใต้กรอบมาตรฐานและตัวชี้วัดความมั่นคงประกอบด้วย 10 มิติ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย การศึกษา การมีงานทำและรายได้ ความมั่นคงส่วนบุคคล ครอบครัว การสนับสนุนทางสังคม สังคมวัฒนธรรม สิทธิและความเป็นธรรม และการเมืองและธรรมาภิบาล จำนวน 56 ตัวชี้วัด ทั้งนี้ค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์มีค่าต่ำสุด-สูงสุด ระหว่าง 0-100 พบว่า ค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ มีค่าเฉลี่ย 69.65 ภาคเหนือมีค่าดัชนีความมั่นคงมนุษย์สูงสุด 77.20 ต่ำสุดคือภาคกลาง 63.02 มิติที่มีค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์สูงสุดคือ มิติความเป็นธรรม 70.29 ต่ำสุด คือ มิติครอบครัว 68.98 ซึ่งเป็นเพียงมิติเดียวที่มีค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ

ภาคตะวันออกแม้จะไม่มีค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์แต่เดิมถือเป็นส่วนหนึ่งของภาคกลาง ถ้าแบ่งภาพรวมของประเทศ คือ 63.02 ซึ่งค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ในภาพรวมทั้งประเทศ มีค่าเฉลี่ย 69.65 หากพิจารณาในรายมิติ

พบว่า มิติมีงานทำและรายได้ มีค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์สูง ในขณะที่ มิติที่อยู่อาศัย มิติการศึกษา มิติความมั่นคงส่วนบุคคล มิติการสนับสนุนทางสังคม มิติทางสังคม-วัฒนธรรมมีค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ต่ำ

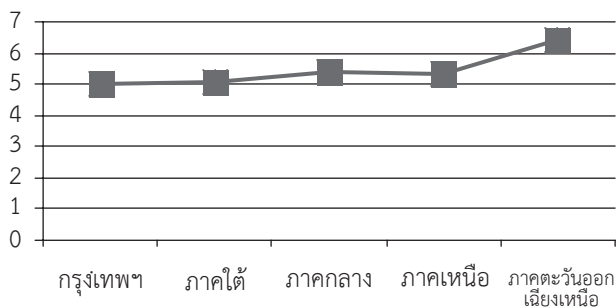
ตารางที่ 7 ค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ ภาพรวมและรายภาค จำแนกตามมิติ ปี 2550

มิติ	ภาค ภาพรวม ประเทศ	ภาค เหนือ	ภาค ตะวันออก เฉียงเหนือ	ภาค กลาง	ภาคใต้
1. มิติที่อยู่อาศัย	69.82	73.41	76.46	65.90	63.72
2. มิติสุขภาพอนามัย	69.93	71.22	59.69	74.53	73.71
3. มิติการศึกษา	70.02	73.20	76.68	66.25	64.12
4. มิติมีงานทำและรายได้	69.79	65.22	66.12	72.13	75.96
5. มิติความมั่นคงส่วนบุคคล	69.71	77.21	79.01	59.73	66.53
6. มิติครอบครัว	68.98	65.99	76.72	61.99	75.08
7. มิติการสนับสนุนทางสังคม	69.71	75.68	76.14	67.70	57.50
8. มิติสังคม-วัฒนธรรม	69.99	73.83	68.65	73.52	60.62
9. มิติสิทธิและความเป็นธรรม	70.29	73.05	74.01	65.34	71.09
10. มิติการเมืองและธรรมาภิบาล	69.92	75.31	62.37	68.98	75.37
ค่า CHSI เฉลี่ย	69.65	77.20	75.25	63.02	65.23

ที่มา : สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

• **ความสุขมวลรวม** สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้ทำการวัดความสุขของคนไทย ปี 2551 เดือน กันยายน-ตุลาคม คะแนนเต็ม 10 คะแนน พบว่า ประชาชนในกรุงเทพฯ และตะวันออก มีคะแนนความสุขมวลรวมที่ 5.0 คะแนน

แผนภูมิที่ 3 ความสุขมวลรวมของคนไทย ปี2551 เดือน กันยายน-ตุลาคม

ที่มา : สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

หมายเหตุ : การวัดความสุขมวลรวมเป็นการวัดเรื่องของความพึงพอใจของประชาชนและการได้รับสิ่งที่ประชาชนคาดหวังในภาพรวมของชีวิตทั้งในเรื่องของคุณภาพชีวิต ความอยู่เย็นเป็นสุข ความพอใจในชีวิตและการทำให้ชีวิตเป็นจริงตามความต้องการโดยครอบคลุม สุขภาพกาย สุขภาพใจ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ชุมชน ความเป็นธรรมในสังคม การเมือง สภาวะเศรษฐกิจ ส่วนตัวและของประเทศ วัฒนธรรม การเข้าถึงบริการแพทย์ สภาพแวดล้อม ความจงรักภักดี แผนภูมิข้างต้นนี้ที่ไม่มีภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากแต่เดิมนั้นถ้าไม่แบ่งตามลักษณะของที่ตั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็คือส่วนหนึ่งของภาคกลาง ทำให้ข้อมูลบางอย่างสามารถอ้างอิงกับกรุงเทพมหานครหรือภาคกลางได้

• **สภาองค์กรชุมชนตำบล** สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ โดย ปี 2551 มีจำนวนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในระดับจังหวัดทั่วประเทศรวม 1,075 ตำบล จำนวนชุมชนที่จัดแจ้งรวมทั้งหมด 29,409 ชุมชน/กลุ่ม แบ่งเป็น ภาคกลาง/ตะวันตก 4,983 ชุมชน ร้อยละ 16.9 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 8,644 ชุมชน ร้อยละ 29.4 ภาคเหนือ 8,045 ชุมชน ร้อยละ 27.3 กทม.และภาคตะวันออก 4,421 ชุมชน ร้อยละ 15 และในภาคใต้มีสภาองค์กรชุมชนน้อยที่สุด จำนวน 3,316 ชุมชนจาก 190 ตำบล คิดเป็นร้อยละ 11.3 โดยที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนา

ระบบการบริหารจัดการ พัฒนาโดยชุมชนเป็นตัวตั้ง พัฒนาการใช้ข้อมูล การจัดทำแผนและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชน ตลอดจนเชื่อมโยงกลไกการพัฒนาระดับจังหวัด

ตารางที่ 8 จำนวน และร้อยละของสภาองค์กรชุมชน ตามรายภาค ปี 2551

ภาค	จำนวน	ร้อยละ
ภาคกลาง/ตะวันตก	4,983	16.9
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8,644	29.4
ภาคเหนือ	8,045	27.3
กทม.และภาคตะวันออก	4,421	15
ภาคใต้	3,316	11.3
รวม	29,409	100

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

2.3 ต้นสิ่งแวดล้อม

ภาคตะวันออกเป็นภาคที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลของประเทศไทย มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้งป่าไม้ แร่ธาตุ และท้องทะเลที่สวยงาม จึงเป็นแหล่งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่สำคัญในประเทศไทย เนื่องจากพื้นที่เป็นเขตอุตสาหกรรม แหล่งชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว จึงทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมกว่าภาคอื่นๆ ดังรายละเอียดดังนี้

- **คุณภาพแหล่งน้ำ** กรมควบคุมมลพิษติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายสำคัญ 49 สาย และแหล่งน้ำนิ่ง 4 แหล่ง (กว๊านพะเยาบึงบอระเพ็ดหนองหาน และทะเลสาบสงขลา) ในปี 2550 คุณภาพน้ำของแหล่งน้ำโดยรวมในแต่ละภาค พบว่าภาคตะวันออกและภาคใต้แหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์ดีและเสื่อมโทรมมีจำนวนใกล้เคียงกัน แหล่งน้ำที่มีคุณภาพดีในภาคตะวันออกได้แก่ แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำเวฬุ และแม่น้ำประแสร์ คุณภาพน้ำที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ได้แก่ แม่น้ำตราด แม่น้ำพังราด และแม่น้ำระยองตอนบน และแหล่งน้ำที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมได้แก่ แม่น้ำระยองตอนล่าง แม่น้ำปราจีนบุรี แม่น้ำนครนายก และแม่น้ำบางปะกง

ตารางที่ 9 คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำที่สำคัญของประเทศไทย ปี 2550

เกณฑ์ คุณภาพน้ำ	แหล่งน้ำผิวดินในภาคต่างๆ ของประเทศ					ร้อยละของ แหล่งน้ำ ทั้งหมด
	ภาคเหนือ	ภาคกลาง	ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียง	ภาคใต้	
	ลำน้ำ แม่โขง	แควน้อย	-	จันทบุรี เวฬุ ประแสร์	ตาปีตอนบน สายบุรี ชุมดวง ปัตตานี ทลิ่งสวน	19
	กก ปิง วัง ยม น่าน	เพชรบุรีตอนบน แควใหญ่ เจ้าพระยาตอนบน เจ้าพระยาตอนล่าง แม่กลอง	อุบล พอง ชี สงคราม ลำปาว ลำตะคองตอนบน หนองหาน	ตราด พังราด ระยองตอนบน	ตาปีตอนล่าง ชุมพร	35
	กวัง กว๊านพะเยา บึงบอระเพ็ด	ลพบุรี สะแกกรัง เพชรบุรีตอนล่าง ปราจีนบุรี ป่าสัก น้อย ทำซินตอนบน ทำซินตอนกลาง เจ้าพระยาตอนล่าง ทำซินตอนล่าง กุยบุรี	มูล ลำชี เลียว เลย	ระยองตอนล่าง นครนายก ปราจีนบุรี บางปะกง	จรัล ทะเลหลวง ทะเลน้อย ปากน้ำ ระเสดานสงขลา คลองเทพา	44
	-	-	ลำตะคองตอนล่าง	-	-	2

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ

ตารางที่ 10 คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำที่สำคัญของภาคตะวันออก ปี 2550

เกณฑ์คุณภาพน้ำ	แหล่งน้ำ
ดี (การอนุรักษ์สัตว์น้ำ การประมง การว่ายน้ำ กีฬาทางน้ำ การอุปโภคและบริโภค โดยต้องทำการฆ่าเชื้อโรคและ ปรับปรุงคุณภาพน้ำก่อน)	แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำเวฬุ แม่น้ำประแสร์
พอใช้ (การเกษตร การอุปโภคและบริโภค โดยต้องทำการฆ่าเชื้อ โรคและปรับปรุงคุณภาพน้ำก่อน)	ตราด พังราด ระยอง ตอนบน
เสื่อมโทรม (การอุตสาหกรรม การอุปโภคและบริโภค โดยต้องทำการ ฆ่าเชื้อโรคและปรับปรุงคุณภาพน้ำเป็นพิเศษก่อน)	ระยองตอนล่าง ปราจีนบุรี นครนายก บางปะกง

เกณฑ์คุณภาพน้ำ	แหล่งน้ำ
เสื่อมโทรมมาก (การคมนาคม)	—

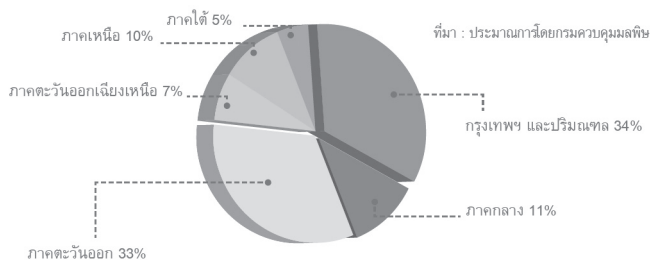
หมายเหตุ: (+) คือ แหล่งน้ำที่มีคุณภาพน้ำ ดีขึ้น 1 ระดับ เมื่อเทียบกับปี 2549
 (-) คือ แหล่งน้ำที่มีคุณภาพน้ำ ลดลง 1 ระดับ เมื่อเทียบกับปี 2549
 ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ

• **ทรัพยากรแร่** ภาคตะวันออกมีแร่หลายชนิด แต่ปริมาณการผลิตยังไม่มากพอแร่ธาตุที่สำคัญ ได้แก่ แร่เหล็ก พบมากที่จังหวัดชลบุรี และระยอง แร่แมงกานีสพบที่ระยอง แร่พลวง แหล่งผลิตอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี และระยอง แร่ทรายแก้วใช้ในกิจกรรมอุตสาหกรรมผลิตแก้ว พบมากที่เกาะเสม็ด จังหวัดระยอง แร่รัตนชาติเป็นแร่ธาตุที่มีความสำคัญของภาค พบมากที่จังหวัดจันทบุรีโดยเฉพาะทับทิมสยามที่มีชื่อเสียง

• **ทรัพยากรป่าไม้** ป่าไม้ของภาคตะวันออกในปัจจุบันถูกทำลายลงไปมาก เพราะการขยายตัวของ การ อุตสาหกรรมทุกประเภท จังหวัดที่ยังมีป่าไม้หลงเหลืออยู่ คือ ปราจีนบุรี ลักษณะป่าไม้ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ผลัดใบ สัตว์ป่าในภาคตะวันออก เหมือนกับทุกภาคที่มีจำนวนลดน้อยลงแม้ว่าจะมีเขตอุทยานหลายแห่งในภาคตะวันออก คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว อุทยานแห่งชาติทุ่งสียัด (ฉะเชิงเทรา)

• **ของเสียอันตราย** ในปี 2550 มีปริมาณของเสียอันตรายเกิดขึ้นประมาณ 1.849 ล้านตัน (เพิ่มขึ้นจากปี 2549 ประมาณ 16,500 ตัน) ของเสียอันตรายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม ซึ่งมีประมาณ 1.44 ล้านตัน ส่วนของเสียอันตรายจากชุมชนมีประมาณ 0.409 ล้านตัน (รวมมูลฝอยติดเชื้อ 37,000 ตัน) โดยของเสียอันตรายร้อยละ 67 เกิดขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และภาคตะวันออกมีปริมาณของเสียอันตรายมากกว่าภาคอื่นๆ

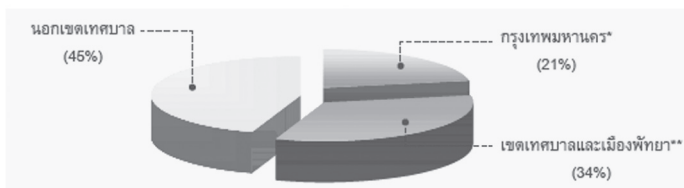
แผนภูมิที่ 4 ของเสียอันตรายในแต่ละภาค ปี 2550

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ

• **ขยะมูลฝอยชุมชน** ในปี 2550 มีปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนทั่วประเทศประมาณ 14.72 ล้านตัน หรือวันละ 40,332 ตัน (ยังไม่รวมข้อมูลปริมาณขยะมูลฝอยก่อนนำมาทิ้งในถัง) เพิ่มขึ้นจากปี 2549 ประมาณ 0.12 ล้านตัน หรือร้อยละ 1 อย่างไรก็ตาม ปริมาณขยะมูลฝอยต่อคนต่อวันเฉลี่ยทั่วประเทศยังคงอยู่ที่ประมาณ 0.65 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ในเขตกรุงเทพมหานครมีปริมาณขยะมูลฝอยที่เก็บขนได้วันละ 8,532 ตัน คิดเป็นร้อยละ 21 ในขณะที่ปริมาณขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลและเมืองพัทยา มีประมาณวันละ 13,600 ตัน คิดเป็นร้อยละ 34 และนอกเขตเทศบาลซึ่งครอบคลุมพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด มีประมาณวันละ 18,200 ตัน คิดเป็นร้อยละ 45 ของปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ

แผนภูมิที่ 5 ขยะมูลฝอยชุมชนทั่วประเทศ ปี 2550

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ

3. ความห่วงใยต่อพื้นที่ภาคตะวันออก

ผลจากการวิเคราะห์เอกสารร่วมกับการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่ภาคตะวันออก สามารถสรุปถึงประเด็นที่เป็นข้อห่วงใยในพื้นที่ ดังนี้

- **ปัญหามลพิษทางทะเล** เนื่องจากเป็นพื้นที่ประกอบกิจการอุตสาหกรรมที่ต้องใช้น้ำทะเลในอุตสาหกรรมหนัก อีกทั้งน้ำที่เขียงมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่พื้นที่ทะเล สัตว์น้ำทะเล และแนวปะการังถูกทำลายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งพื้นที่ภาคตะวันออกมีการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว มีการสร้างอาคารสถานที่ บุกรุกทำลาย

- **พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลาย** พื้นที่ของภาคนี้เคยมีป่าอุดมสมบูรณ์ทั้งป่าบกและป่าชายเลน ปัจจุบันพื้นที่ป่าถูกใช้ในการประกอบธุรกิจ และเป็นที่ตั้งของชุมชน อีกทั้งยังมีการบุกรุกป่าเพิ่มเติมเพื่อการประกอบอาชีพ การขยายตัวของอุตสาหกรรมและประชากร ก็ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายเช่นกัน

- **ปัญหาอพยพของประชาชน** เนื่องจากเป็นภาคที่มีความเจริญทางด้านอุตสาหกรรม และมีการประกอบกิจการที่ก่อรายได้จำนวนมาก ดังนั้น การลงทุน และการย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยในพื้นที่ภาคตะวันออกจึงมีจำนวนการย้ายออกน้อย มีการอพยพเข้ามามากขึ้น มีผลให้เกิดปัญหาด้านที่อยู่อาศัย การบริการด้านสาธารณสุข และสาธารณสุขไม่เพียงพอ ก่อให้เกิดปัญหาชุมชนอื่นๆ ตามมา

- **ปัญหาการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลน** ภาคตะวันออกเคยมีป่าชายเลนมีเนื้อที่กว้างขวางซึ่งป่าชายเลนนี้มีประโยชน์หลายประการ นอกจากจะสามารถตัดไม้มาใช้ประโยชน์เป็นฟืนและถ่านแล้วยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำด้วย ในปัจจุบันได้มีการตัดไม้จากป่าชายเลนมาใช้ประโยชน์มากเกินไปจนเกิดการเสื่อมโทรมลง อีกทั้งการเปลี่ยนอาชีพ มาทำนาถ้างเพิ่มขึ้น มีการใช้สารเคมี และบุกรุกพื้นที่ป่าหลายพื้นที่ ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียทางด้านนิเวศวิทยา ป่าชายเลนที่สำคัญในปัจจุบัน ได้แก่ ป่าชายเลนที่จังหวัดตราด ป่าชายเลนจังหวัดจันทบุรี เป็นต้น

- **ปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ** ภาคตะวันออกซึ่งเป็นภาคที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านคือกัมพูชา จึงมักมีปัญหายาเสพติดเกิดขึ้น

เสมอๆ ได้แก่ ปัญหาการลักลอบขนส่งสินค้าและอาวุธ ปัญหาคนสองสัญชาติ และ ปัญหาขบวนการโจรก่อการร้ายชายแดน เป็นต้น

- ในด้านสังคมของภาคตะวันออกจะพบว่า ปัญหาด้านเด็กและเยาวชน ยังเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง อีกทั้งในด้านความมั่นคงของมนุษย์ ภาคใต้มีค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ต่ำกว่าภาพรวมของประเทศ มีเพียงมิติมีงานทำและรายได้ มีค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์สูง ในขณะที่ มิติที่อยู่อาศัย มิติการศึกษา มิติความมั่นคงส่วนบุคคล มิติการสนับสนุนทางสังคม มิติทางสังคม-วัฒนธรรมมีค่าดัชนีความมั่นคงของมนุษย์ต่ำ ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมและแก้ไขอย่างเร่งด่วน

